

мај 2002.

ТРИ ПОЉСКА ЈУБИЛАРНА ЗБОРНИКА РАДОВА

Краков, један од најстаријих универзитетских центара Европе, одликује се дугом и богатом традицијом филолошких и лингвистичких истраживања. У оквиру њих посебно место заузима славистика. Плодна краковска лингвистичка средина изнедрила је нека од најпознатијих имена светске славистике и у свакој генерацији формирала широк круг истраживача на том пољу. Због тога је и могуће да у само једној години (овога пута 2000.) буду издата три јубиларна зборника радова посвећена краковским славистима.

Расадник славистичке науке у Кракову јесте Јагелонски универзитет. На њему је 1950. године основана Катедра за словенску филологију (од 1974. преименована у Институт за словенску филологију). Сва три научника о којима ће овде бити речи — један бохемиста, један бугариста и један сербокроатиста — дипломирали су управо на овој катедри. Сво троје је након дипломирања остало на Јагелонском универзитету, на којем и данас раде као редовни професори.

STUDIA Z FILOLOGII SŁOWIAŃSKIEJ ofiarowane profesor Teresie Zofii Orłoś, pod redakcją Henryka Wróbla, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000., 277 str.

Каријера Тересе Зофије Орлош, познатог пољског бохемисте, од самог почетка одвијала се у два паралелна тока — наставном и научном. Њено одлично познавање чешког језика омогућило јој је да још као студент четврте године добије место заменика асистента. Након дипломирања остала је на Катедри за словенску филологију, обучивши до данас бројне генерације пољских бохемиста.

Контуре будућег научног опуса Т. Орлош могле су се назрети већ у њеном дипломском раду — *Element prasłowiański w dzisiejszym słownictwie czeskim* (1958), рађеном под руководством Т. Лер-Спла-

вињског. Ту је ауторка показала да је превасходни предмет њеног интересовања — лексикографска проблематика чешког језика, у оквиру које се временом издвојило неколико централних тема: лексикологија, историја лексикографије, везе чешког са другим словенским језицима, фразеологија.

Посебну пажњу ауторке привлачиле су чешко-пољске језичке везе. Поред неколико десетина радова, овој теми посветила је и две монографије: *Zapożyczenia polskie w słowniku Jungmanna* (1967) и *Polonizmy w czeskim języku literackim* (1987).

Такође је истраживала и везе чешког са осталим словенским језицима, концентришући се пре свега на позајмљенице у сфери научне терминологије. За нас су значајни следећи њени радови: *Czeskie nazwy zoologiczne pochodzenia polskiego, rosyjskiego i serbochorwackiego* (1969), *Z badań nad zapożyczeniami serbochorwackimi i słoweńskimi w języku czeskim* (1973), *Nazewnictwo ornitologiczne w słowniku Vuka Karadžicia* (1987), *Nazwy ptaków w pierwszym wydaniu słownika Vuka Karadžicia* (1987).

Велики број радова посветила је Т. Орлош савременој чешкој фразеологији, посматраној углавном контрастивно у односу на пољску. У оквиру тога природно су се као тема истраживања наметнуле и тзв. крилатице, што је за резултат имало *Czesko-polski słownik skrzydlatych słów* (1996). Велики допринос ауторка је дала изради методологије коју треба применити у контрастивном проучавању фразеологије словенских језика.

Зборник радова посвећен Т. Орлош бави се превасходно слави-стичком проблематиком. Највећи део чине студије из области лингвистике, сконцентрисане око различитих проблема чешког језика и његових односа или конфронтације са другим словенским језицима. Остали чланци баве се питањима књижевности, културе и историје Чеха.

Историја (чешког) језика предмет је следећих радова: L. Bednarczuk: *Czy istnieją wpływy niemieckie w fonetyce czeskiej?*; E. Siatkowska: *W związku ze staroczeskim Rękopisem budziszyńskim*; E. Szczepańska: *Protetyczne v- w czeszczynie*; K. Polański: *Uwagi o składni zgody w języku połabskim*.

Лексикографску проблематику чешког језика (заједно са историјом лексикографије) обрађују следећи чланци: M. Basaj: *O tezaursie języka czeskiego Václava Jana Rosy*; W. Boryś: *Wyrazy „iliryjskie“ w Thesaurus Polyglottus Hieronima Megisera z roku 1603*; A. Fałowski: *Materiał czeski w Słowniku Katarzyny II*.

Чешкој лексикологији посвећени су ови радови: M. Honowska: *Kilka uwag o „przedrostkowaniu“*; E. Lotko: *Co odhaluje analiza neolo-*

gismů v současné češtině?; F. Sławski: Polska a czeska nazwa *sumienia*; L. Moszyński: Staroczeskie *Kuřátka* — staropolskie *Baby* (Z historii astronomów w słowiańskich przekładach *Księgi Hioba*); S. Stachowski: Przyczynek do historii wyrazów polskich pochodzenia zachodnioeuropejskiego; W. Mańczak: Etymologia prasłowiańskiego **měšęcъ*; E. Mańczak-Wohlfeld: Najstarsza warstwa anglicyzmów określających ubiór w języku polskim; J. Rusek: Serbsko-chorwackie *žebрак, džebрак* 'Bettler, mendicus, żebrak'. Овамо убрајамо још два чланка: I. Bajerowa: Gry i zabawy językowe na skraju drogi (analiza jezika билборда) и Н. Kurek: Badanie języka w procesie interakcji w dobie przemian społeczno-ekonomicznych w Polsce (социолингвистички аспект).

Везе чешког са осталим словенским језицима (пре свега са пољским) анализиране су у следећим радовима: Z. Greń: Miejsce języka czeskiego w historii Śląska Cieszyńskiego; K. Kowalik: Morfologia w klasyfikacji polskich tematów imiennych (a niektóre fakty języka czeskiego i słowackiego); J. Labocha: O odmianach językowych współczesnej polszczyzny i czeszczyny; H. Mieczkowska: Dystrybucja końcówek w mianowniku liczby mnogiej maskulinów osobowych w języku polskim, słowackim i czeskim; J. Mietła: Tendencje rozwojowe współczesnego słownictwa czeskiego i polskiego; M. Papierz: Język słowacki wobec języka czeskiego; J. Siatkowski: Czesko-polskie pogranicze językowe w świetle materiałów Czeskiego atlasu językowego dla kontynuantów **tolt, *tort*.

Проблемима фразеологије са контрастивног аспекта баве се следећи чланци: W. Chlebda: Typy odpowiedności przekładowych w dwujęzycznym słowniku skrzydlatych słów; M. Čechová: Pranostiky jako druh frazémů; A. Grybosiowa: Cytaty czeskie w funkcji ludycznej; B. M. Мокиенко: К украинско-польско-руским лексическим и фразеологическим взаимодействиям (укр. *халява* — пол. *cholewa* — рус. *халява; на халяву*); K. Pisarkowa: *Gorący uczynek*, czyli o użyciu skrzydlatych wyrażen; W. Witkowski: O frazeologizmach i innych związkach łączliwych pochodzenia polskiego w języku rosyjskim; M. Zarębina: O frazeologizmach wywodzących się z powiedzeń historycznych.

Питањима књижевности, културе и историје посвећени су следећи радови: G. Balowska: Język poezji Óndry Łysohorskiego; M. Balowski: Język *Biblii* w poezji Jerzego Ortена; M. Brzezina: Językowa charakterystyka Czecha w *Wiośnie Narodów* Nowaczyńskiego; A. Cosentino: Několik úvah o českém a polském překlade dvou básni Valeria Magrelliho; J. Hornik: Język powieści *Było nás pět* Karla Poláčka; A. Naumow: Praskie przemyslenia Franciszka Skoryny o słowie i piśmie; W. F. Schwarz: Auf den Spuren eines Modellwechsels: Čapek — Borges — Kratochvil. Bemerkungen zur neofantastischen Schreibweise in der tschech-

hischen Literatur; W. Stępniaк-Minczewa: Postać świętej Katarzyny Aleksandryjskiej u Słowian Południowych i Zachodnich; A. Stich: Josef Kajetan Tyl jako novinář na jaře 1848.

СЪКРОВИЩЕ СЛОВЕСНОЕ. STUDIA SLAWISTYCZNE OFIAROWANE PROFESOROWI JERZEMU RUSKOWI NA 70. URODZINY, pod redakcją Wandy Stępniaк-Minczewej i Wiesława Borysia, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000., 244 str.

Од својих првих корака у науци бугариста Јежи Русек интересује се преваходно за јужнословенске језике, нарочито за бугарски и македонски. О томе сведоче и наслови радова којима је стицао стручна и научна звања, дипломског — *Ze studiów nad nazwami czynności w języku bułgarskim i macedońskim* (1958), магистарског — *Deklinacja i użycie przypadków w Triodzie Chłudowa. Studium nad rozwojem analizy w języku bułgarskim* (1964) и докторског — *Studia z historii słownictwa bułgarskiego* (1984).

Бавећи се историјом бугарског и македонског, Русек анализира појаве суштинске за ова два језика: аналитизам, губљење деклинације, развој глаголских облика, као и историју неодређених заменица, поједине предлошке конструкције и партиципске облике. Посебну пажњу посвећује историјској лексикологији, проучавајући старо- и средњобугарске рукописне споменике. Као резултат ових истраживања, поред већ поменуте докторске дисертације, настала је и монографија *Dzieje nazw zawodów* (1996), посвећена историји назива занимања код Словена. Она је круна ауторовог дугогодишњег бављења овом темом. Богат речнички материјал садржан у књизи представља важан допринос историји не само јужнословенске, него и укупне словенске лексике, а такође и историји словенске творбе.

Као слависта широких интересовања, Русек своју пажњу усмерава и ка проблемима словенске етимологије, црквенословенске писмености и историје славистике. Значајан је његов допринос проучавању ћирилометодијевске проблематике, нарочито питањима превода, првобитне форме и касније историје словенских литургијских књига. Бавио се и ћирилометодијевским наслеђем у пољском и бугарском језику, на примеру одабраних семантичких група хришћанске терминологије.

На плану историје славистике обрадио је историју пољске бугаристике, историју бугаристике на Јагелонском универзитету, историју славистике на Јагелонском универзитету на прелому XIX и XX века итд.

Необично богат зборник радова посвећен Ј. Русеку садржи текстове из свих области блиских његовим научним интересовањима.

Историјом бугарског и македонског језика баве се следећи радови: L. Bednarczuk: *Słowiańskie i bałkańskie cechy bułgarskiego czasownika*; K. Gutschmidt: *Новобългарският книжовен език и езиковата практика в българския град през Възраждането*; Д. Иванова: *За авторството на поредицата от статии Черти од народен дух в съвременните българи* във в. „Дунавска зора“ (1868/1869 г.); В. Попова: *Първа проява на научно-популарния стил през българското Възраждане*.

Питањима савременог бугарског и македонског језика посвећена су два чланка: Т. Бояджиев: *Промјаната на [т', д'] в [к' г'] в българските диалекти*; Е. Solak: *Stereotyp Cygana we frazeologii bułgarskiej*.

Историјска лексикологија бугарског и македонског језика и називи занимања предмет су следећих текстова: А. Bolek: *Starorosyjskie nazwy zawodów związanych z handlem (na materiale rosyjsko-niemieckich rozmówek XVI-XVII wieku)*; Г. Цыхун: *Яшчэ раз пра онъсица*; Б. Димитриески: *Обувките во македонските дијалекти*; Т. Z. Orłóś: *Bułgarskie biblizmy z imionami własnymi*; М. Рачева: *Една непроучена досега веројатна българска заемка в староруски език*; Z. Rusek: *Водопроводчик — водопровод — водовод — вода* (и други думи свързани със снабдяването с вода). Няколко наблюдения върху произхода и етимологија; J. Siatkowski: *Słowiańskie nazwy zawodów w świetle materiałów Atlasu ogólnosłowiańskiego*; F. Sławski: *Bułgarskie dialektyczne żeléя*; К. Steinke: *Pisarz, pisarczyk, pismak et al.*; W. Stepniak-Minczewa: *O niektórych osobliwościach leksykalnych w Czasosłowie Szwajpolta Fiola (Nazwy pomieszczeń w klasztorze)*; Т. Szymański: *Uwagi o czasownikach reduplikowanych w językach południowosłowiańskich*; Б. Велчева, А. Бояджиев: *Една стара дума за 'змия'*; W. Witkowski: *O udziale języka polskiego w rozwoju rosyjskiej terminologii zawodowej*.

Конкретним етимолошким проблемима баве се следећи радови: W. Boryś: *Czakawskie prućiti : prućati „tracić, trwonić, marnotrawić“ i słowiańskie wyrazy pokrewne*; А. Fałowski: *Українские троянда „Rosa Centifolia L.“*; Н. Schuster-Šewc: *Czy dłuż. chołuj „plug“ naprawdę jest archaizmem semantycznym, kontynuującym pierwotne znaczenie indoeuropejskie?*; W. Sędzik: *Scs. rasponъ „krzyż“*; W. Smoczyński: *Aksl. setъ als etymologische Entsprechung zu lat. sonit*; S. Stachowski: *Turcyzmy w tekstach słowiańsko-rumuńskich 1. połowy XVII wieku*; А. Е. Супрун: *Древяно-полабское draǰz büg 'помоги Бог'*.

Нека питања словенске творбе обрађена су у следећим радовима: W. Lubaś: O płynności kategorii językowych w słowotwórstwie potocznej odmiany polszczyzny; H. Mieczkowska: Elementy prasłowiańskie w deklinacji rzeczowników słowackich w konfrontacji z polszczyzną; K. Polański: Uwagi o połabskim sufiksie rzeczownikowym *-an*; M. Honowska: Przyczynki do historii imperativu.

Велики број радова бави се старо- и средњобугарским рукописним споменицима, старословенским и црквенословенским писаним споменицима и хирилometодијевском проблематиком: M. Basaj: O przedruku *Moudrého Catona Mravná poučováni* Komenského w gramatyce V. J. Rosy z 1672 roku; Г. Михаила: Иоан Богдан (Ioan Bogdan) и его научные связи с польскими филологами; В. Мякишев: Особенности номинации участников судебного процесса в Литовском статуте 1588 года; А. Минчева: Молитвата *Отче наш* в старобългарския превод на Катехезите на Кирил Иерусалимски; А. Младеновић: Неколико напомена о славеносрпском књижевном језику; L. Moszyński: Osobliwości leksykalne staro-cerkiewno-słowiańskiego parimiejnika; A. Naumow: Rozważania o. Zachariasza Kopysteńskiego o języku i narodzie słowiańskim; V. Sadovski: Zur Nominalkomposition in den Schriftperikopen der. aksl. (abg.) *Denkmäler Euchologium Sinaiticum* (1/N) und *Missale Sinaiticum* (5/N) und ihren griechischen Paralleltexen; Л. Селимски: Как е възниквал „Абагар“ — првата новобългарска печатна книга; С. Ю. Темчин: Редкие лексические варианты Ватиканского палимпсеста; Е. М. Верещагин: Три песнопения из архаичного последования св. Георгию, содержащие его эпитет — *Храбрый*.

STUDIA LINGUISTICA IN HONOREM STANISLAI STACHOWSKI, pod redakcją Elżbiety Mańczak-Wohlfeld, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000., 175 str.

Тешко је одредити ужу специјалност Станислава Стаховског. Студије је започео на Катедри за словенску филологију, смер — српскохрватски језик. Већ у то време заинтересовао се и за друге језике, па је паралелно похађао предавања из турске лингвистике. Његов дипломски рад *Przyrostki obcego pochodzenia w języku serbochorwackim* (1961) објављен је и пропраћен великим интересовањем научне јавности. Након дипломирања почео је да ради на матичној катедри. За тему магистарског рада бира горњолужички језик — *Język górnołużycki w „De originibus linguae Sorabicae“ A. Frencla (1693-1696)* (1967). Докторирао је на тему *Fonetyka zapożyczeń osmańsko-tureckich w języku serbsko-chorwackim* (1973), након чега је прешао на Катедру за оријенталну филологију (на Јагелонском универзитету је то Институт

за оријенталну филологију), на одсек туркологије, где студентима различитих усмерења држи курсеве из области историјске и упоредне лингвистике словенских и турских језика, као и румунског и мађарског.

Велики ерудита и зналац многих језика, С. Стаховски пасионирано проучава лексику. Највише га занимају узајамни контакти лексичких јединица које припадају различитим језичким групама. Тој теми посветио је 16 монографија и преко 50 радова. Овом приликом поменућемо само оне његове студије и чланке који се тичу нашег језика: *Z historii dialektu czarnogórskiego* (1963), *Czasowniki serbochorwackie o podstawie tureckiej* (1963), *Die osmanisch-türkischen Lehnwörter im Serbokroatischen und ihre Bedeutung für die historische Phonetik des Osmanisch-Türkischen* (1963), *Заметки по методологии этимологических исследований турецких заимствований в сербскохорватском языке* (1965), *Słowniczek serbsko-turecki z r. 1631* (1966), *Studia nad chronologią turcyzmów w języku serbsko-chorwackim* (1967), *Турцизми в словаре Я. Мукалу* (1967), *Przyczynek do chronologii turcyzmów w języku serbsko-chorwackim* (1969), *Wyrazy serbsko-chorwackie w „Thesaurus Polyglottus“ H. Megisera (1603)* (1973), *Zapożyczenia weneckie w tekstach czarnogórskich XVI-XVIII wieku* (1987), *Przyczynek do historii słownictwa dialektu czarnogórskiego* (1990), *Türkische Lehnwörter im serbischen Dialekt von Pirot* (1992), *Turcyzmy w dialektach serbsko-chorwackich (1)* (1997), *Turcyzmy w dialektach serbsko-chorwackich (2)* (1999).

Зборник посвећен С. Стаховском садржи радове из области словенске и турске лингвистике. Највећи део њих бави се лексиколошком проблематиком, која представља главни предмет истраживања Стаховског.

Турколошке теме заступљене су у следећим радовима: А. Bochakowa: *O Turku w językach romańskich*; А. Fałowski: *Wyrazy tureckie w języku rosyjskim XVI-XVII wieku*; Т. Z. Orłóś: *Czeskie polonizmy pochodzenia turkotatarskiego*; Ј. Rusek: *Turcyzmy w języku bułgarskim I. połowy XIX wieku (na podstawie wybranych tekstów)*. Поменимо овде и рад из области романистике — S. Widłak: *La plurivalenza del suffisso it. -tore*.

Славистичком проблематиком баве се следећи чланци: W. Boryś: *„Veyska zayk“ — osobliwa archaiczna gwara czakawska w południowo-wschodniej części wyspy Krk*; M. Brzezina: *Pochodzenie i rozwój frazy pal sześć!*; E. Koniusz: *O polsko-białoruskich zbieżnościach leksykalno-semantycznych udokumentowanych w słownikach gwarowych: Jana Karłowicza oraz północno-zachodniej Białorusi i jej pogra-*

nicza (na wybranych przykładach); H. Kurek: Dialektyzmy fonetyczne w polszczyźnie inteligencji humanistycznej pochodzenia chłopskiego; M. Łesiów: Z antroponomii „kresowej“ na pograniczu językowo-etnicznym; W. Mańczak: Słowa *strava* i μέδος w relacjach dotyczących Attyli; E. Mańczak-Wohlfeld: Tendencje purystyczne we współczesnej polszczyźnie; H. Mieczkowska: Status słowackich przymiotników dzierżawczych w konfrontacji z polszczyzną; K. Polański: Sound alternations and the problem of language irregularity; H. Popowska-Taborska: *Habent sua hata verba*, czyli o kaszubskim *parłqčęc*, *parłqžęc sq*; J. Rieger: O resztkach liczby podwójnej w dawnych ukraińskich gwarach nadszańskich (głównie na podstawie zapisów Stefana Hrabca z lat 1938-1939); F. Sławski: Polskie *mniemać*; W. Witkowski: O chronologii zapożyczeń polskich w języku rosyjskim; M. Wojtyła-Świerzowska: Prasłowiańskie synonimy **těнь*, **stěнь*, **sěнь*; A. Zajda: Z historii nazw narzędzi do obróbki drewna: *strug*, *hebel*, *rzezak*, *ośnik*.

На крају нека нам буде дозвољена и једна сасвим субјективна опаска. Аутор ових редова има ту част и задовољство да, осим из литературе, и лично познаје проф. Русека и проф. Стаховског, што му даје могућност да ове цењене научнике сагледа и са оне друге, људске стране. Утисак који се при сваком поновном сусрету са њима потврђује и продубљује је тај да они у свакој прилици искрено и несебично излазе у сусрет својим колегама, што је протеклих година било и те како значајно за лингвисте са ових простора. Овде пре свега желимо да истакнемо предусретљивост проф. Русека, који је у својству организатора два међународна етимолошка скупа у Кракову (1996. и 2001. године) уложио максималне напоре да би етимолози из Београда могли да на њима учествују под најповољнијим условима. Такође желимо да подсетимо на изузетну великодушност проф. Стаховског, чијом заслугом је Етимолошки одсек Института за српски језик значајно допунио своју библиотеку радовима из области туркологије. Стога и ову прилику користимо да им се на томе најтоплије захвалимо.

Београд

Марџа Бјелејић